

A *Historický časopis* 2006-os évfolyamának rövid mérlege

Szlovákiában, noha a történetírás bizonyos mértékig reneszánszát éli, a történészek számára kevés a publikálási lehetőség, hiszen csupán egyetlen szigorúan vett, rendszeresen megjelenő szakfolyóirat ad erre lehetőséget: a *Historický časopis*. A folyóiratot a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete adja ki, évi négy alkalommal, összesen mintegy 800 oldalnyi terjedelemben. A folyóirat főszerkesztője a szlovák történetírás vezető személyisége, Dušan Kováč, a szerkesztőbizottságban pedig a jelenlegi szlovák historiográfia prominens (ám nem minden esetben a legprogresszívebb) személyiségei találhatók.

A 2006-os év, amely a folyóirat történetének 54. évfolyama, első számát (az évfolyam négy száma közül talán a legjobb) Roman Holecnek, a pozsonyi Comenius Egyetem professzorának a tanulmánya (*A piac „láthatatlan keze” vagy a menedzsment „mindenható kezei”. Új viták és módszerek a gazdaságtörténet-írásban*) vezeti fel, amelyben a gazdaságtörténeti diskurzus új irányzatairól szól, miközben rámutat ezek szlovákiai hiányára. A tanulmány magyar szempontból is figyelemre méltó, hiszen szerzője a jelenlegi szlovák történetírás egyik meghatározó alakja, s azon kevés hazai kutató közé tartozik, akik a nemzetközi tudományos életbe is aktívan bekapcsolódnak, s naprakészen figyelik a magyarországi szakirodalmat is. Írása pedig azért is különösen érdekes, mivel ugyan a legújabb angolszász irodalomból indul ki, ám számos pontban érinti a magyarországi gazdaságtörténetet is. A folyóirat 2006. évi első számába bekerült dolgozatok közül érdeklődésre tarthat számot a Pálffyak legjelentősebb hazai kutatójának Anna Fundárkovának a tanulmánya (*Pálffy Pál nádor ellentéte Lippay György esztergomi érsekkel*) is, amelyben a szerző a neves főúri család eddig is gazdag historiográfiáját új elemekkel bővíti.

A szlovákiai magyar kisebbség történetét is érinti az a téma, amelyet Martin Holák dolgozott fel *A Hlinka-féle Szlovák Néppárt és a katolikus egység kialakításának törekvései a harmincas évek első felében* című tanulmányában. A dolgozat érdekes adalékokat szolgáltat a párt autonómiatörekvéseinek történetéhez, illetve a korszak olyan jelentős személyiségeinek megítéléséhez, mint Jozef Tiso vagy Andrej Hlinka. A folyóiratban tanulmány olvasható még többek között a hiungnuk sztyeppe-i államáról, valamint az 1960-as évek szlovákiai gazdasági helyzetének korabeli megítéléséről. A recenziók közül B. Kovács István *Gömörország* című munkájáról írt értékelés tarthat számot külön érdeklődésre.

Bár a *Historický časopis* második számában is a 20. századi témák dominálnak, a folyóirat magyar szempontból mégis a középkort, illetve a korajúkort illetően tartalmaz figyelemre méltó adalékokat. Martin Štefánik ugyanis az utolsó Árpád-házi királyunk, III. András itáliai családjának, a Morosiniknek magyarországi kapcsolatairól értekezik (*A Morosinik Magyarországon III. András idején. Két verzió Tomasina anyakirályné haláláról*), a kitűnő magyar történész Pálffy Géza pedig a pozsonyi koronázási ünnepségek történetével kapcsolatban jegyez egy érdekes tanulmányt (*Egy*

1526-ból származó javaslat a pozsonyi koronázási ceremóniával kapcsolatban. Egy eddig ismeretlen, de jelentős forrás a magyar királyi koronázások történetéhez).

Ebben a számban több olyan recenzió is található, amelyre érdemes odafigyelni. Az egyiket a fiatal, de a magyarországi szakirodalomban rendkívül otthonosan mozgó szlovák történész, Miroslav Michela írta a Romsics Ignác által szerkesztett *Mítosz és emlékezet. A Habsburg Birodalom felbomlása az osztrák és a magyar politikai elit emlékirat-irodalmában* című könyvéről. A másik figyelemre méltó írás pedig Eva Kowalská tollából származik, aki nyilván nem véletlenül állítja Bahlcke J. *Ungarischer episkopat und österreichische Monarchia* című művéről, hogy annak Magyarország 17–18. századi történetét illetően az alapművek között a helye.

A folyóirat második száma két középkorral foglalkozó és két 20. századi témájú hosszabb tanulmányt közöl. Ám a legérdekesebbnek Jozef Leikert közleménye tűnik (*Ladislav Mňačko első főszerkesztősége a Kultúrný život élén*), amelyben a kitűnő kultúrtörténész 1956 szlovákiai irodalompolitikai életébe nyújt betekintést.

A folyóirat harmadik száma változatos, túlnyomórészt 20. századdal kapcsolatos és több ponton a magyar történelemhez is kapcsolódó anyagokat közöl. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű Vörös Lászlónak, a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete munkatársának a dolgozata (*A szlovákok képének változásai a felső-magyarországi regionális sajtóban 1914 és 1918 között*), amely a felső-magyarországi regionális sajtó első világháború alatti szlovákképének az átalakulását ismerteti. A gazdag jegyzetapparátussal ellátott tanulmány a jelenkori szlovák historiográfának azt a vonalát reprezentálja, amely a hagyományos politikatörténeti sztereotípiáktól elszakadva a történetírás új útjait igyekszik követni: inspirációját a legújabb nemzetközi szakirodalom szolgáltatja, s elsősorban a társadalomtörténeti megközelítést alkalmazza. Írásában Vörös László a tanulmány témájától messzebbre mutató érvénnyel hívja fel a figyelmet arra, hogy a dualizmus korának magyar nyelvű sajtója de egyben a magyarországi közvélemény is jól látható különbséget tett a „szlovák nép”, ill. a szlovák politikusok között. Míg az „egyszerű nép” általában pozitív tulajdonságokkal volt felruházva, s a magyar hazához lojális és hazafias közösségként volt bemutatva, addig a Szlovák Nemzeti Párt politikusait leginkább a pánszláv jelzővel illették, s igyekeztek élesen elkülöníteni a tömegektől. Az első világháború idején ez a sztereotípia érdekes átalakuláson ment át. A „szlovák nép” megnevezés helyett a „szlovák nemzetiség” kifejezés használata honosodott meg a sajtóban, a Szlovák Nemzeti Párt politikusai pedig pánszláv izgatókból a szlovák nép/nemzetiség vezetőivé váltak. Hogy ennek mi az oka, az a kitűnő tanulmányból kiderül.

A szlovák történettudat sztereotípiáival fordul részben szembe a szlovén Borut Klajban tanulmánya (*Olaszország és Szlovákia a háborúban. Az olasz fasizmus hatása Szlovákiában a második világháború előtt és a világháború idején*) is, hiszen eddig a szlovák fasizmus fejlődése kapcsán leginkább csak a német hatás volt ismert. Klajban tanulmánya viszont nem hagy kétséget afelől, hogy Mussolini irányvonalának a Szlovák Néppárton belül is voltak képviselői, s a szlovák politikában is jelen voltak azok az erők, amelyek az olasz fasizmussal való kapcsolatot a német dominancia egyik gátjaként próbálták – sikertelenül – támogatni.

Értékes és adatokban rendkívül gazdag a pozsonyi német nemzetiségi múzeum munkatársának, Michal Schvarcnak a tanulmánya (*A Német Párt szervezeti felépítésének fejlődése és változásai 1938 és 1945 között*), aki eddig nem tapasztalt gon-

dosszággal és aprólékossággal mutatja be az 1938 és 1945 között Szlovákiában működő Deutsche Partei (Német Párt – DP) szervezeti felépítését.

A harmadik szám kivételként erősíti azt a véleményünket, miszerint a *Historický časopis* nem szívesen közli a szlovák történetírás hagyományos vonalától eltérő szemléletű írásokat, így a magyar szerzők 19., ill. 20. századi témájú tanulmányait sem. Ebbe a számba viszont mégis bekerülhetett Janek Istvánnak, az MTA Történettudományi Intézete munkatársának a *Fórum Társadalomtudományi Szemlében* magyarul már napvilágot látott anyaga, amely a szlovák verzióban a *Károlyi Mihály és a csehszlovák–magyar viszony rendezése 1945 és 1948 között* címet viseli.

A folyóirat 2006. évi negyedik száma leginkább a 19. és 20. századi történelem után érdeklődőket elégíti ki, hiszen e számban található négy nagyobb tanulmány közül háromnak a 20. századi szlovák történelem a témája, a negyedik pedig, Pichler Tibor tollából a 19. századi nemzeti etnuzianizmus problémakörét járja körül.

A 20. századi szlovák történelmet érintő dolgozatok közül számunkra Alena Bartlová tanulmánya (*A Hlinka-féle Szlovák Néppárt a politikai eseményekben gazdag 1935-ös esztendőben*) lehet a legérdekesebb, aki a Hlinka-féle Szlovák Néppárt 1935-ös tevékenységét elemzi. A két világháború közötti csehszlovák történelemmel foglalkozó historiográfia számára az 1935-ös év a korszak egyik fordulópontja. Ebben az évben parlamenti választásokat és elnökválasztást tartottak Csehszlovákiában, de ami ettől még talán fontosabb, a nemzetgyűlési választásokból a Konrád Heinlein vezette Szudétanémet Párt került ki győztesen, ez pedig megnyitotta a köztársaság mintegy 3 és fél éves agóniáját. A szerzőt – mint az a jelenlegi szlovák történetírásra jellemző – persze nem Csehszlovákia problémái foglalkoztatják, hanem kizárólag az ún. szlovákkérdés szemszögéből vizsgálja az eseményeket: a Hlinka-féle Szlovák Néppárt a választási kampányban kifejtett tevékenységét és a választásokon elért eredményeit; az ún. katolikus kongresszus előkészületeit; s nem utolsósorban Masaryk elnök lemondását követő elnökválasztási kampányt. A tanulmánynak ez a része különösen érdekes lehet számunkra, hiszen a szlovákiai magyar pártoknak az elnökválasztással kapcsolatos magatartása (Popély Gyulának és Angyal Bélának köszönhetően) már viszonylag jól dokumentált. Ezek alapján pedig érdekes párhuzam vonható abban, hogy a köztársasági elnöki szék várományosa, Edvard Beneš hogyan állítja saját személye mögé az őt korábban olya keményen bíráló magyar pártokat, illetve az autonomista programot hirdető Hlinka-pártot. Tudjuk, Beneš az Esterházyval folytatott tárgyalásain nem szűkölködött a hangzatos ígéretekben (amelyekből aztán szinte semmi nem valósult meg), Bartlová tanulmányából kiderül, hogy Hlinkát és főleg Tisót is elsősorban ígéretekkel (többek között Vojtech Tuka esetleges amnesztiájának lehetőségével) állította maga mögé.

A *Historický časopis* 2006-os számait lapozgatva összegzésként elmondható tehát, hogy a folyóirat szerkesztői elsősorban hazai anyagból „főznek”, s ritkán adnak teret a lap hasábjain más nemzetek szerzőinek, illetve a szerkesztőség álláspontjától eltérő, avagy azzal valamiféle vitát gerjesztő dolgozatoknak. A lapban a 20. századi szlovák történelem erős dominanciája mutatható ki, szinte teljesen hiányzik viszont belőle a Szlovákiában élő etnikai kisebbségek története. Emiatt talán hasznos lenne, ha a szerkesztők nyitottabbak lennének olyan dolgozatok és szemlélet előtt is, amely nem teljesen vág egybe a jelenkori szlovák historiográfia fő csapásával.